

Educació en Valors Cívics i Ètics

L'educació en valors cívics i ètics constitueix un requisit necessari tant per a l'exercici actiu i responsable de la ciutadania, com per al desenvolupament de l'autonomia moral i la personalitat de l'alumnat. No hi ha dubte que aquests dos propòsits es troben relacionats entre si, de la mateixa manera que no és possible un exercici actiu i responsable de la ciutadania democràtica sense un compromís ètic personal, lliure i fonamentat, amb determinats principis i valors. D'aquí la necessitat que tota educació cívica o en valors estigui traspassada per aquest exercici reflexiu i crític sobre la moral individual i col·lectiva que representa l'ètica filosòfica.

En termes generals, i d'acord amb els objectius educatius i el Perfil de sortida dels alumnes al final de l'ensenyament bàsic, la formació en valors cívics i ètics implica mobilitzar el conjunt de coneixements, destreses, actituds, així com els valors que permeten als alumnes prendre consciència de la seva identitat personal i cultural, afrontar qüestions ètiques fonamentals, i adoptar una actitud conseqüent amb el caràcter interconnectat i ecodependent de la seva vida en relació a l'entorn; tot això a fi de poder apreciar i aplicar amb autonomia de criteri aquelles normes i valors que regeixen la convivència en una societat lliure, plural, justa i pacífica.

La matèria d'Educació en Valors Cívics i Ètics suposa un major nivell d'aprofundiment i desenvolupament dels quatre àmbits competencials fonamentals entorn dels quals s'organitzava, com a àrea, a l'educació primària. El primer és el de l'autoconeixement i el desenvolupament de l'autonomia moral. El segon atén la comprensió del marc social de convivència i el compromís ètic amb els principis, valors i normes democràtiques que el regeixen. El tercer es refereix a l'adopció d'actituds compatibles amb la sostenibilitat de l'entorn des de l'enteniment de la nostra relació d'interdependència i dependència ecològica amb aquest. I, finalment, el quart, més transversal i dedicat a l'educació de les emocions, s'ocupa de desenvolupar la sensibilitat i la consciència i gestió dels afectes en el marc de la reflexió sobre els valors i els problemes ètics, cívics i ecosocials. Al seu torn, cadascun d'aquests àmbits competencials es desplega en dos nivells integrats: un més teòric, dirigit a la comprensió significativa dels conceptes i qüestions més rellevants de la matèria; i un altre, més pràctic o instrumental, orientat a promoure, des de la reflexió crítica i el diàleg argumentatiu, conductes i actituds concordes amb aquells valors ètics, cívics i ecosocials que orienten la convivència.

Quant als criteris d'avaluació, aquests es formulen en relació directa amb cada una de les quatre competències específiques, han d'entendre's com a eines de diagnòstic i millora en relació amb el nivell d'acompliment que s'espera de l'adquisició d'aquelles. Els criteris d'avaluació tenen un clar enfocament competencial i atenen tant els processos com els productes de l'aprenentatge, la qual cosa exigeix l'ús d'instruments d'avaluació variats i ajustables als diferents contextos i situacions d'aprenentatge.

Els sabers bàsics de la matèria es distribueixen en tres blocs. En el primer, denominat «Autoconeixement i autonomia moral», es tracta de convidar als alumnes a una recerca sobre allò que els constitueix i diferencia com a persones, promovent la gestió de les seves emocions i desitjos, així com la deliberació racional entorn de les pròpies finalitats i motivacions. Aquest exercici d'autodeterminació exigeix, naturalment, afrontar algunes qüestions ètiques de rellevància, com les referides a l'autonomia i la heteronomia moral, la voluntat i la construcció del judici moral, la pràctica i identificació de virtuts i sentiments morals i, en general, la reflexió entorn dels valors, principis i normes que orienten les nostres accions com a persones i ciutadans. Al seu torn, per tal d'entendre el pes que la reflexió ètica té en la nostra vida, convé que els alumnes posin a prova el seu judici i capacitat de criteri afrontant aquelles qüestions que afecten més directament la seva vida personal, com les vinculades amb l'autoestima, les relacions afectives, la llibertat d'expressió i altres drets individuals, la prevenció dels abusos i l'assetjament, les conductes addictives o la influència dels mitjans i xarxes de comunicació.

En el segon dels blocs, denominat «Societat, justícia i democràcia», es pretén que els alumnes comprenguin l'arrel social i cultural de la seva pròpia identitat, reconeixent així el poder condicionant de les estructures socials a les quals pertanyen. Per això, han de comprendre unes certes nocions polítiques fonamentals, identificar i valorar els principis, procediments i institucions que constitueixen el nostre marc democràtic de convivència, i afrontar de manera reflexiva i dialogant la controvèrsia ideològica entorn de les normes i els valors comuns. Tota aquesta tasca d'assimilació s'ha de contrastar en el diàleg sobre els problemes ètics més apressants (la situació dels drets humans en el món, la desigualtat i la pobresa, la igualtat i corresponsabilitat dels homes i les dones, la violència de gènere, el respecte a la diversitat i les minories, el fenomen migratori, la crisi climàtica, etc.), així com mitjançant la implementació de procediments i valors democràtics en l'entorn escolar i quotidià dels alumnes.

Finalment, en el tercer bloc, denominat «Desenvolupament sostenible i ètica ambiental» es persegueix, a través del treball interdisciplinari i el cultiu del pensament sistèmic, una comprensió bàsica d'aquelles relacions d'interdependència, interconnexió i dependència ecològica que determinen la interacció entre les nostres formes de vida i el mitjà social i natural. Aquesta tasca comprensiva és el requisit per emprendre el debat ètic al voltant dels grans problemes ecosocials que marquen l'agenda mundial (la degradació del planeta, el canvi climàtic, la pèrdua de biodiversitat, etc.), així com d'aquells objectius, alternatives i hàbits de coexistència sostenible que puguin assegurar la pervivència d'una vida humana digna i justa en harmonia amb l'entorn.

Finalment, tant l'aplicació dels criteris d'avaluació com les distintes activitats d'aprenentatge han d'estar metodològicament orientades en funció de principis coherents amb els valors que pretén transmetre la matèria. D'aquesta manera, es

convidarà als alumnes a la participació activa i raonada, al diàleg respectuós i la cooperació amb els altres, a la lliure expressió d'idees, al pensament crític i autònom, al respecte per les normes i valors comuns, a la mediació i resolució pacífica dels conflictes, al desenvolupament d'estils de vida saludables i sostenibles, a l'ús segur de les tecnologies de la informació i la comunicació, i a la gestió assertiva de les emocions i les relacions afectives amb els altres i amb el medi. Tot això s'ha de realitzar procurant integrar les activitats de l'aula en contextos i situacions d'aprenentatge que siguin significatives per als alumnes i estiguin integrades en la vida del centre i del seu entorn, de manera que, a través de totes elles, es promogui el desenvolupament d'una ciutadania global, conscient, lliure, participativa i compromesa amb els reptes del segle XXI.

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES

- 1. Inquirir i investigar tot el que fa referència a la identitat humana i a qüestions ètiques relatives al propi projecte vital, analitzant críticament informació fiable i generant una actitud reflexiva sobre aquest tema, per promoure l'autoconeixement i l'elaboració de plantejaments i judicis morals de manera autònoma i raonada.**

L'exercici d'autoconeixement, a través de la comprensió de diverses concepcions científiques i filosòfiques sobre l'ésser humà, constitueix un dels primers requeriments que ens dirigeix el pensament ètic. El propòsit fonamental d'aquesta tasca és que els alumnes prenguin consciència de les qualitats i dimensions que caracteritzen l'ésser humà com a ésser dotat de racionalitat, volició i afectes, d'acord amb la seva naturalesa i amb les circumstàncies socials, històriques i culturals que la possibiliten i condicionen. Aquesta recerca entorn de l'essència de l'humà desemboca en la pregunta de l'alumne o alumna sobre la seva pròpia entitat com a persona, qüestió determinant, sense lloc a dubte, per al desenvolupament psicològic i moral d'un adolescent, i culmina en la interrogació sobre el seu rol social com a individu en el marc, sempre problemàtic, de la vida comunitària i de les relacions amb l'entorn. L'objectiu últim és que els alumnes aprenguin a construir lliure i críticament, des del coneixement i ús adequat dels conceptes i procediments fonamentals del saber ètic, aquells judicis de valor dels quals depèn el seu projecte vital i l'assoliment dels seus propòsits personals i professionals. L'educació cívica i ètica compul·leix, així, abans de res, a assumir la condició inacabada i lliure de l'existència humana i, per això, a la conveniència d'orientar-la cap al seu complet desenvolupament a partir de la definició, per part del propi alumnat, d'aquells fins i valors que qualifiquen el seu projecte personal com a desitjable i digne.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors del Perfil de sortida: CCL2, CPSAA1, CC1, CC2, CC3.

- 2. Actuar i interactuar d'acord amb normes i valors cívics i ètics, a partir del reconeixement fonamentat de la seva importància per tal de regular la**

vida comunitària i la seva aplicació efectiva i justificada en diferents contextos, per promoure una convivència pacífica, respectuosa, democràtica i compromesa amb el bé comú.

L'adopció de normes i valors cívics i ètics, suposa, en primer lloc, el reconeixement de la nostra naturalesa històrica i social, així com una reflexió entorn de la naturalesa d'allò ètic i polític. En segon lloc, s'ha d'atendre la condició dels alumnes com a ciutadans d'un estat democràtic social i de dret, integrat en el projecte comunitari europeu i compromès amb principis i valors constitucionals, així com amb el referent moral que són els drets humans. Aquest coneixement crític del seu context social i polític ha de promoure en els alumnes una adequada consciència de la rellevància del seu paper per afrontar els problemes ètics més apressants del present, mitjançant l'ús de les eines conceptuals i procedimentals adients.

La pràctica d'una ciutadania activa comença en gran manera entorn de la vida escolar; per això és tan important identificar i resoldre problemes ètics, així com implementar normes, valors i procediments democràtics en totes aquelles activitats educatives, físiques o virtuals, que es disposin a l'aula i a fora. És necessari subratllar aquí la importància de fonamentar i suscitar el respecte degut a aquells principis i valors que constitueixen el nostre marc cívic i ètic de referència, com ara la solidaritat, la interculturalitat, el respecte per les minories i l'efectiva igualtat i corresponsabilitat entre homes i dones, a més de promoure entre els alumnes la cura del patrimoni cultural i natural, el coneixement dels fonaments i esdeveniments que conformen la nostra memòria democràtica, el voluntariat i l'associacionisme, així com la ponderació del valor i importància social dels impostos i de la contribució de l'Estat, les seves institucions, i altres organismes internacionals i socials, al foment de la pau, la seguretat integral, l'atenció a les víctimes de la violència, la defensa per a la pau i la cooperació internacional.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors del Perfil de sortida: CCL5, CD3, CC1, CC2, CC3, CC4, CCEC1.

3. Entendre la naturalesa interconnectada i inter i ecoddependent de les activitats humanes, mitjançant la identificació i anàlisi de problemes ecosocials de rellevància, per tal de promoure hàbits i actituds èticament compromesos amb l'assoliment de formes de vida sostenibles.

El coneixement de les relacions sistèmiques d'interdependència, dependència ecològica i interconnexió que les nostres formes de vida guarden entre si i respecte a l'entorn, representa un pas previ al compromís ètic amb la sostenibilitat i la cura del planeta. Aquest coneixement pot donar-se, primer, a través de l'anàlisi crítica de les diverses concepcions que els éssers humans han sostingut i sostenen sobre la seva relació amb la naturalesa, així com de les conseqüències que cadascuna d'aquestes concepcions ha tingut i té respecte a

una existència sostenible. En segon lloc, aquest coneixement ha d'acabar de construir-se al fil de l'anàlisi i el diàleg entorn dels diversos plantejaments ètics i ecològics des dels quals, més enllà de consideracions purament instrumentals i antropocèntriques, cal afrontar avui els greus reptes i problemes socials i ecològics. Altrament, mostrar una actitud compromesa amb el respecte i la cura de l'entorn implica el desenvolupament entre els alumnes d'hàbits i accions quotidianes que contribueixin a l'assoliment dels Objectius de desenvolupament sostenible definits per l'ONU. Entre aquestes accions hi ha les referides a la prevenció dels residus, la gestió sostenible dels recursos bàsics, la mobilitat segura, saludable i sostenible, el compromís ètic i cívic amb les lleis mediambientals, la promoció del consum responsable, la cura del patrimoni natural, el respecte per la diversitat cultural, el servei a la comunitat i la protecció dels animals.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors del Perfil de sortida: STEM5, CPSAA2, CC1, CC2, CC3, CC4, CE1.

4. Mostrar una adequada estima de si mateix i de l'entorn, reconeixent i valorant les emocions propis i els sentiments propis i aliens, per a l'assoliment d'una actitud empàtica i acurada respecte als altres i a la naturalesa.

El reconeixement i l'expressió d'una sèrie adequada d'actituds afectives, tant respecte d'un mateix com respecte dels altres i de la naturalesa, constitueix la finalitat principal de l'educació emocional, una cosa imprescindible per formar persones equilibrades i capaces de mantenir relacions plenes i satisfactòries amb els altres i amb el seu entorn. Per això, els alumnes han d'aprendre a reconèixer, interpretar, valorar i gestionar adequadament el complex camp de les emocions i sentiments, des dels més bàsics als més complexos, i tant aquells que presenten un caràcter positiu com aquells altres que expressen perplexitat, incertesa, angonya o equilibrada indignació pel que ens afecta o ens mereix retret moral. La vivència i expressió assertiva i compartida d'emocions i sentiments pot donar-se en múltiples contextos i situacions, entre ells, i de manera excel·lent, en els de l'experiència estètica, però també en aquells altres relatius a la deliberació compartida sobre problemes morals i quotidians, per la qual cosa les activitats per desenvolupar aquesta competència poden integrar-se a la perfecció en gairebé qualsevol tipus de procés que fomenti la creativitat, el diàleg, la reflexió i el judici autònom. L'objectiu és que els alumnes aprenguin a reconèixer, avaluar i gestionar les seves pròpies emocions, així com a comprendre i respectar les dels altres, reflexionant sobre el significat d'aquestes, atesos els valors, creences i idees que estan en el seu gènesi, i ponderant el seu paper en relació amb algunes de les més nobles accions i experiències humanes.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors del Perfil de sortida: CCL1, CPSAA1, CPSAA2, CPSAA3, CC1, CC3, CCEC3.

Criteris d'avaluació*Competència específica 1*

1.1. Construir i expressar un concepte ajustat de si mateix reconeixement les múltiples dimensions de la seva naturalesa i personalitat, així com de la seva dimensió cívica i moral a partir de la recerca i el diàleg entorn de diverses concepcions sobre la naturalesa humana.

1.2. Identificar, gestionar i comunicar idees, emocions, afectes i desitjos amb comprensió i empatia cap a les altres persones, demostrant autoestima i compartint un concepte adequat del que han de ser les relacions amb altres persones, incloent l'àmbit afectiu-sexual.

1.3. Desenvolupar i demostrar autonomia moral a través de la pràctica de la deliberació racional, l'ús de conceptes ètics i el diàleg respectuós amb els altres, a l'entorn de diferents valors, de diferents maneres de vida, de diferents problemes relacionats amb l'exercici dels drets individuals, de l'ús responsable i segur de les xarxes, de les conductes addictives i de l'assetjament escolar.

Competència específica 2

2.1. Promoure i demostrar una convivència pacífica, respectuosa, democràtica i compromesa amb el bé comú, a partir de la recerca sobre la naturalesa social i política de l'ésser humà i l'ús i comprensió crítica dels conceptes de llei, poder, sobirania, justícia, Estat, democràcia, dignitat i drets humans.

2.2. Fomentar l'exercici de la ciutadania activa i democràtica a través del coneixement del moviment associatiu i la participació respectuosa, dialogant i constructiva en activitats de grup que impliquin prendre decisions col·lectives, planificar accions coordinades i resoldre problemes aplicant procediments i principis cívics, ètics i democràtics explícits.

2.3. Contribuir a generar un compromís actiu amb el bé comú a través de l'anàlisi i la presa raonada i dialogant de posició entorn de qüestions ètiques d'actualitat com la lluita contra la desigualtat i la pobresa, el dret al treball, la salut, l'educació i la justícia, així com sobre els fins i límits ètics de la recerca científica.

2.4. Prendre consciència de la lluita per una efectiva igualtat de gènere i del problema de la violència i explotació sobre les dones, a través de l'anàlisi de les diverses ones i corrents del feminisme i de les mesures de prevenció de la desigualtat, la violència i la discriminació per raó de gènere i orientació sexual, mostrant igualment coneixement dels drets LGTBIQ+ i reconeixent la necessitat de respectar-los.

2.5. Contribuir activament al benestar social adoptant una posició pròpia, explícita, informada i èticament fonamentada, sobre el valor i pertinència dels drets humans, el respecte per la diversitat cultural, la consideració dels béns públics globals i la percepció del valor social dels impostos.

2.6. Contribuir a la consecució d'un món més just i pacífic a través de l'anàlisi i reconeixement de la història democràtica del nostre país i de les funcions de l'Estat de dret i les seves institucions, els organismes internacionals, les associacions civils, i els cossos i forces de seguretat de l'Estat en el manteniment del propòsit de l'assoliment de la pau i la seguretat integral, atendre les víctimes de la violència i promoure la solidaritat i la cooperació entre les persones i els pobles.

Competència específica 3

3.1. Descriure les relacions històriques d'interconnexió, interdependència i dependència ecològica entre les nostres vides i l'entorn a partir de l'anàlisi de les causes i conseqüències dels més greus problemes ecològics i socials que ens afecten.

3.2. Valorar diferents plantejaments científics, polítics i ètics amb els quals afrontar l'emergència climàtica i la crisi mediambiental a través de l'exposició i el debat argumental entorn d'aquests.

3.3. Promoure estils de vida èticament compromesos amb l'assoliment d'un desenvolupament sostenible, contribuint per si mateix i en el seu entorn a la prevenció dels recursos, els residus, la gestió sostenible dels recursos, la mobilitat segura, sostenible i saludable, el comerç just, el consum responsable, la cura del patrimoni natural, el respecte per la diversitat cultural, i la cura i protecció dels animals.

Competència específica 4

4.1. Desenvolupar una actitud de gestió equilibrada de les emocions, d'estima i cura de si mateix i dels altres, identificant, analitzant i expressant de manera assertiva les pròpies emocions i sentiments, i reconeixent i valorant els dels altres en diferents contextos i entorn d'activitats creatives i de reflexió individual o dialogada sobre qüestions ètiques i cíviques.

Sabers bàsics

A. Autoconeixement i autonomia moral

- La recerca ètica i la resolució de problemes complexos. El pensament crític i filosòfic.
- La naturalesa humana i la identitat personal. Dignitat, llibertat i moralitat.

- L'educació de les emocions i els sentiments. L'autoestima personal. La igualtat i el respecte mutu en les relacions amb altres persones.
- L'educació sexual integral.
- Desitjos i raons. La voluntat i el judici moral. Autonomia i responsabilitat.
- L'ètica com a guia de les nostres accions. La reflexió entorn del que és valuós i els valors: universalisme i pluralisme moral. Normes, virtuts i sentiments morals. Ètiques de la felicitat, ètiques del deure i ètiques de la virtut.
- El conflicte entre legitimitat i legalitat. L'objecció de consciència. Els drets individuals i el debat entorn de la llibertat d'expressió.
- El problema de la desinformació. La protecció de dades i el dret a la intimitat. El ciberassetjament i les situacions de violència a les xarxes. Les conductes addictives.

B. Societat, justícia i democràcia

- Les virtuts del diàleg i les normes d'argumentació. La resolució pacífica de conflictes. L'empatia amb els altres.
- La naturalesa i origen de la societat: competència i cooperació, egoisme i altruisme. Les estructures socials i els grups de pertinença.
- La política: llei, poder, sobirania i justícia. Formes d'estat i tipus de govern. L'Estat de dret i els valors constitucionals. La democràcia: principis, procediments i institucions. La memòria democràtica. La guerra, el terrorisme i altres formes de violència política.
- Les diferents generacions de drets humans. La seva constitució històrica i la seva rellevància ètica. Els drets de la infància.
- Associacionisme i voluntariat. La ciutadania i la participació democràtica. Els codis deontològics. Les ètiques aplicades.
- La desigualtat econòmica i la lluita contra la pobresa. Globalització econòmica i béns públics globals. El comerç just. El dret al treball, la salut, l'educació i la justícia. El valor social dels impostos.
- La igualtat de gènere i les diverses ones i corrents del feminisme. La prevenció de l'explotació i la violència contra nenes i dones. La corresponsabilitat en les tasques domèstiques i de cures.
- L'interculturalisme. La inclusió social i el respecte per la diversitat i les identitats culturals i de gènere. Els drets LGTBIQ+.
- Fins i límits ètics de la recerca científica. La bioètica. El desafiament de la intel·ligència artificial. Les propostes transhumanistes.
- Accions individuals i col·lectives a favor de la pau. La contribució de l'Estat i els organismes internacionals a la pau, la seguretat integral i la cooperació. L'atenció a les víctimes de la violència. El dret internacional i la ciutadania global. Les forces armades i la defensa al servei de la pau. El paper de les ONG i de les ONGD.

C. Sostenibilitat i ètica ambiental

- Interdependència, interconnexió i ecodependència entre les nostres formes de vida i l'entorn. El local i el global. Consideració crítica de les diverses cosmovisions sobre la relació humana amb la naturalesa.
- Els límits del planeta i l'esgotament dels recursos. La petjada ecològica de les accions humanes. L'emergència climàtica.
- Diversos plantejaments ètics, científics i polítics entorn dels problemes ecosocials. L'ètica ambiental. L'ètica de les cures i l'ecofeminisme. Els Objectius de desenvolupament sostenible. El decreixement. L'economia circular.
- El compromís actiu amb la protecció dels animals i el medi ambient. Els drets dels animals i de la naturalesa. La perspectiva biocèntrica.
- Estils de vida sostenible: la prevenció dels residus i la gestió sostenible dels recursos. La mobilitat segura, saludable i sostenible. El consum responsable. Alimentació i sobirania alimentària. Comunitats resilents i en transició.

